

نقش کمک‌های بین‌المللی GGP " کمک‌های بلاعوض برای پروژه‌های تامین امنیت انسانی "

برتوانمند سازی زنان روستایی در ایران

محبوبه فرشیچی^۱، مریم امیدی نجف آبادی^۲ سید جمال فرج الله حسینی^۳

چکیده (12 pt. B Lotus پررنگ)

در طول 1960 تا 1970، جامعه بین‌المللی به طور فزاینده‌ای از اهمیت نقش و جایگاه زنان در توسعه آگاه شد، منشور ODA ژاپن به وضوح بیان می‌کند که " توجه کامل به مشارکت فعال زنان در توسعه، منجر می‌شود که آنان از توسعه سود ببرند. ژاپن بتکار WID " خود را در سال 1995 در کنفرانس چهارم جهانی زنان در پکن اعلام کرد. به منظور توقف نابرابری جنسیتی و توانمندسازی زنان در جامعه، برای دستیابی به این اهداف، ژاپن به طور فعال در پروژه‌های که در آن زنان به عنوان ذینفعان اولیه هستند کمک‌های بلاعوض می‌نماید (GGP) " کمک‌های بلاعوض برای پروژه‌های تامین امنیت انسانی " به اقشار حاشیه‌ای از جمله زنان روستایی کمک می‌نماید تا با دسترسی به سرمایه که از عوامل مهم تولید است باعث بهبود خدمات و امنیت انسانی جامعه روستایی مخصوصاً توانمند سازی زنان شود که از اهداف جامعه بین‌المللی (در راستای اهداف هزاره سوم) می‌باشد تا زنان بر مشکلات و موانع تولید فائق آیند و از سوی دیگر به منظور دستیابی به عدالت، برابری، رفاه، مشارکت و افزایش کیفیت زندگی خود و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند در شرایط حال و آینده مشارکت نمایند طرح به دنبال وقوع زلزله شدید سال 1381 در استان‌های قزوین، همدان و زنجان آغاز گردید از حدود 35000 دلار آغاز و در حال حاضر تا 100000 دلار رسیده است و در 15 استان کشور فعال می‌باشد و موجب توانمند سازی فردی جمعی و توانمند سازی در روابط نزدیک زنان روستایی گردیده است

واژه‌های کلیدی: توانمند سازی، GGP، زنان روستایی، ODA، امنیت انسانی

^۱ - دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه علوم تحقیقات تهران- کارشناس ترویج سازمان جهادکشاورزی خراسان

رضوی mahboobehfarshchi@gmail.com

^۲ عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

^۳ عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

1- مقدمه

زنان نماینده نیمی از جمعیت جهان هستند، و نقش حیاتی در فعالیت های تولیدی جامعه دارند. پیشرفت واقعی در جهان در حال توسعه در نتیجه مستلزم وجود آنان است که زنان به طور کامل قادر به اعمال توانایی های خود با مردان نسبت به توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور خود می باشند، و در طول 1960 تا 1970، جامعه بین المللی به طور فزاینده ای از اهمیت نقش و جایگاه زنان در توسعه آگاه شد، و کمک های توسعه بر اساس نقش زنان در توسعه (Women in Development)⁴ روش کمک به توسعه متوازن و پایدار را در جهت بهبود وضعیت زنان و نابرابری های جنسیتی در کشورهای در حال توسعه. انجام می دهد

در منشور کمکهای رسمی (official development assistance)⁵ ژاپن به وضوح بیان می کند که "توجه کامل به مشارکت فعال زنان در توسعه منجر می شود که آنان از توسعه سود ببرند"، به عنوان یکی از راه های حصول اطمینان از اجرای موثر کمک ها، اقدام در این سیاست پایه می باشد، ژاپن "ابتکار WID" خود را در سال 1995 در کنفرانس چهارم جهانی زنان در پکن اعلام کرد این ابتکار ژاپن، به منظور توقف نابرابری جنسیتی و توانمندسازی زنان در جامعه منجر می شود برای افزایش کمک های توسعه ای مرتبط با WID، با اولویت (1) آموزش و پرورش، (2) بهداشت، و (3) شرکت در فعالیت های اقتصادی و اجتماعی می باشد

برای دستیابی به این اهداف، ژاپن به طور فعال در پروژه های که در آن زنان به عنوان ذینفعان اولیه هستند: به عنوان مثال، ساخت و ساز مراکز آموزش فنی و حرفه ای، ارائه آموزش های حرفه ای و سوادآموزی، و همکاری در مراقبت های بهداشتی مادر و کودک تاکید دارد. علاوه بر این، در حال حاضر در تلاش هستند تا تاکید بیشتری بر روی توانمندسازی زنان در مراحل تدوین و اجرای پروژه انجام شود. با در اختیار داشتن کارشناسان زن و مرد و مسائل زنان در تیم مورد بررسی قرار گیرد و با مردم محلی، به ویژه زنان جامعه محلی به عنوان ذینفعان، برای آگاه شدن از نظراتشان درمورد پروژه های کمک رسانی مصاحبه انجام گیرد و جلسه برگزار گردد.

دولت ژاپن برنامه کمک های مالی خود را جهت اجرای پروژه های توسعه به منظور تامین نیازهای اساسی افراد در شرایط سخت تحت عنوان "کمک های بلاعوض برای پروژه های تامین امنیت انسانی" (Grant Assistance for Grassroots Human Security Projects)⁶ در کشورهای در حال توسعه ارائه می دهد این پروژه ها از محل اعتبارات بلاعوض دولت ژاپن و برای اجرای پروژه هایی در زمینه توسعه و تامین امنیت انسانی و برحسب نیازهای متفاوت کشورهای در حال توسعه اجرا می شوند و هدف آنها کمک به توسعه و رفاه جوامع روستایی است. (www.mofa.go.jp)

با بکارگیری توانایی ها و خلاقیت های زنان در امور مختلف می توانیم حافظ عدالت اجتماعی باشیم و در تخصیص منابع و توزیع منافع توسعه توازن بهتری برقرار کنیم. همچنین ارزش کار زنان روستایی چه در کشور های توسعه یافته و چه در حال توسعه همواره از بعد تاریخی مورد غفلت قرار گرفته است. در این راستا فعالیت هایی که از سوی زنان روستایی در کشاورزی معیشتی، بازار های کار محلی و مزارع و همچنین در خانه داری انجام می گیرد، در اندازه گیری فعالیت های

⁴ WID

⁵ ODA

⁶ GGP

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

اقتصادی کشورها نادیده گرفته می شود. از نظر مقایسه بین کشورهای صنعتی و در حال توسعه، سهم زنان در امر توسعه در مقایسه با مردان به حدود 8 درصد می رسد. زنان از نظر اشتغال در مقام مقایسه با مردان، در یک حالت نامتعادل هستند و در بسیاری از این کشورها در حال توسعه، زنان از نظر مشارکت در فعالیتهای سیاسی، کارهای تولیدی و کسب تحصیل چه به واسطه قوانین سنتی تبعیض آمیز و چه بر اثر ممنوعیت های آموزشی، تقریباً در حاشیه قرار گرفته اند. این مسائل مجموعاً ما را به سوی این تفکرسوق می دهد که برای پویا کردن جامعه و استفاده کردن از منابع انسانی در دسترس برای رسیدن به توسعه نیاز است که زنان به صورت پررنگتر و موثرتر وارد عرصه فعالیت های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی شوند. توانمندسازی فرآیندی است که طی آن افراد برای غلبه بر موانع پیشرفت، فعالیت هایی انجام می دهند که باعث تسلط آنها در سرنوشت خود می شود. واژه توانمندسازی به مفهوم غلبه بر نابرابری های بنیادی است. پذیرش برابری جنسیتی به شکل یک هدف برپایه میزان آگاهی جامعه قرار دارد و به عنوان رکن اصلی ایدئولوژی توانمندسازی، تلقی می گردد که به خودی خود می تواند اساس و پایه یک بسیج همگانی و عاملی برای رفع نابرابری زنان در جامعه باشد. به طور معمول استعدادهای درونی زن در هاله ای از غرایز فطری و آرزوهای وی احاطه شده و در این جریان، آن دسته از تمایلات زنانه ای شکل می گیرد که حاصل تاثیر مثبت و منفی تجربیات به دست آمده در دوران زندگی و تثبیت های ذهنی اوست. سیمای ظاهری و نقابی که زن در جامعه بر چهره دارد، یعنی آنچه که زن از ماهیت وجودی خود به جامعه عرضه می دارد، در بردارنده تمامی خصوصیات و جنبه های ذکر شده است. از اینرو، به منظور شناخت ظرفیت های بالقوه خویش، زنان ناگزیر از پرده برداری از این نقاب و مطالعه تثبیت های ذهنی و بررسی ملموس و عینی قابلیت های درونی خود و بالاخره مطالعه نحوه ارتباط آن با غرایز و تمایلات زنان می باشد و تنها از این راه قادر به درک و شناخت صحیح تواناییها و استعدادهای خویش خواهند بود. افراد مختلف به گونه ای متفاوت، هویت واقعی خود را بیان می کنند. در این زمینه به نظر می رسد، اغلب زنان انعکاس های رفتار برونی خود را ملاک سنجش خویش قرار می دهند و فقط تعداد اندکی از آنان معیار ارزیابی شان منشاء درونی دارد. به هر حال هیچ زنی هویت واقعی بی ارتباط با اعتقادات درونیش نیست و به این جریان اصطلاحاً "خود آگاهی" می گویند

موانع ذهنی به اشکال مختلف در ذهن افراد نقش می بندد، برخی از این عوامل عبارتند از: 1- نبود انگیزه 2- داشتن اعتقادات خاص 3- ترس 4- ضعف یا عدم مهارت در زمینه ایجاد ارتباط، مدیریت و غیره... 5- تصورات شخصی و ضعیف 6- احساس گناه 7- مقاومت در مقابل هر گونه تغییر (فرخی، 1380) زنان باید تشویق شوند که چشم انداز، رهبریت، دانش ها، مهارت ها، علائق و نظراتشان را از یک سطح محلی و بومی (grass-root) به سطح های بین المللی ارتقاء دهند (UN, 2003). همچنین انگیزش و منابع یکی از بزرگترین مشکلات پیش روی توانمندسازی زنان در کشور در حال توسعه ای می باشد. و آنها راه حل را برای این منظور استفاده از سیاست ها و خط مشی ها می بیند که از مرکز صورت می گیرد می دانند، یعنی کمک فنی گرفتن از برنامه ریزی ها، سازماندهی، اجرا، کنترل و ارزشیابی (Hosein, 2003) در کل واژه توانمندسازی زنان در برگیرنده ارتقای توانایی و استعداد های آنان در ابعاد مختلف آموزشی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی است در واقع قدرت سازندگی و اخلاقیات زنان باید از طریق پرورش توانایی ها و استعداد های آنان به گونه ای افزایش یابد که آنان را قادر به اثر بخشی برای ایجاد تحولات در سطح جامعه کند. یکی دیگر از ابعاد زندگی زنان مشارکت دادن آنها در فعالیت های گوناگون اجتماع است. زمانی که زنان بتوانند روی زندگی خودشان کنترل داشته باشند کلید تغییر در بسیاری از زمینه های فعالیت های بشری را دارند (UNESCO, 2004).

2- بیان مساله

گرچه زنان بخش عمده ای از جمعیت جهان را تشکیل می دهند اما سهم کمی در توسعه دارند. آنها از نظر آموزش، اشتغال، فعالیت های سیاسی و بهداشت در حاشیه قرار می گیرند. از نظر سواد آموزی زنان در مقایسه با مردان، از نظر سواد در سطح پایین تری قرار دارند. در جنوب آسیا نسبت باسوادی زنان حدود 50 درصد مردان است در بسیاری از کشورها وضعیت از این هم بدتر است. به طور کلی در حدود 2/3 کل بی سوادان را زنان تشکیل می دهند. از نظر تحصیلات عالیه، زنان کشور های در حال توسعه در مقایسه با مردان، عقب ماندگی زیادی دارند (افتخار، 1379).. و به رغم انجام بیش از 67 درصد ساعت های کار جهان توسط زنان، فقط 10 درصد درآمد را به خود اختصاص داده اند و کمتر از یک درصد داراییهای جهان را در اختیار دارند. در اکثر جوامع می توان بوضوح ملاحظه کرد که دولتمردان سرمایه گذاری در مورد زنان را اصولاً لازم ندانسته و یا به آن کم بها می دهند.

با توجه به اینکه در ایران 51/1 درصد جامعه روستایی را در دهه های اخیر زنان و دختران روستایی تشکیل می دهد با عنایت به تولید بالای محصولات باغی در ایران و از طرفی مشارکت زنان در امر تولید و برداشت و حتی فراوری آن بسیار بالا می باشد ولی در تمام این مشارکتها به عنوان کارگر بوده و به ندرت به عنوان یک مدیر تولید و کشاورز خبره در نظر گرفته شده و در فعالیتهای اجتماعی روستا نادیده گرفته شده (جعفری، 1377، 2).

دولت ژاپن برنامه کمک های مالی خود را جهت اجرای پروژه های توسعه ای به منظور تامین نیازهای اساسی افراد در شرایط سخت تحت عنوان " کمک های بلا عوض برای پروژه های تامین امنیت انسانی " (GGP) در کشورهای در حال توسعه ارائه می دارد. این طرح از پروژه های پیشنهادی نهاد ها مانند تشکل های غیر دولتی (NGOs) و مقامات محلی حمایت می کند. برنامه GGP به واسطه حمایت های بی دریغ و به موقع از اجرای پروژه های توسعه ای برای افراد کف اجتماع (افراد بسیار فقیر) شهرت خوبی کسب نموده است. این طرح قبلاً تحت عنوان کمک های بلا عوض کوچک (Small Scale Grant Assistance) شناخته می شد. اهداف از طریق کمک های GGP، کمک های بلا عوض در اختیار سازمان های غیر دولتی، مراکز درمانی، مدارس ابتدایی و دیگر سازمان های غیر انتفاعی برای کمک به اجرای پروژه های توسعه آنها اختصاص می یابد. دریافت کنندگان واجد شرایط تنها شرط برای دریافت کمک های... غیر انتفاعی بودن سازمان مربوطه در جهت اجرای پروژه های توسعه ای و بنیادی می باشد... ساخت و تهیه لوازم و تجهیزات مدارس ابتدایی، مراقبت های بهداشتی اولیه، آموزش ابتدایی، کاهش فقر، رفاه عمومی و محیط زیست کشاورزی مثال های ذیل (نه به عنوان لیست کامل) نمونه هایی از پروژه های واجد شرایط می باشند. ساخت و تهیه لوازم و تجهیزات مراکز درمانی ساخت و تهیه لوازم و تجهیزات مدارس ابتدایی، احیا چاه ها، آموزش های فنی - حرفه ای برای معلولین، توجه ویژه به پروژه های توسعه فعالیت های زنان همچنین ممکن است موضوعات پروژه ها بر حسب نیاز های توسعه ای هر یک از کشور های واجد شرایط از سوی سفارت ژاپن در اولویت قرار گیرند.

ز آنجا که ایران از نرخ درآمد ناخالص ملی (Gross National Income) سرانه نسبتاً بالایی برخوردار است لذا ژاپن کمک های اعتباری به ایران اعطا نمی کند. و دو موضوع را در این زمینه مد نظر قرار می دهد: 1- پروژه هایی در قالب همکاری فنی و 2- اعطای کمک های بلا عوض برای پروژه های تامین امنیت انسانی (Human Security)

7 SSGA

8 GNI

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

ژاپن در این ارتباط 5 موضوع را در اولویت قرار می دهد: ارتقا آموزش های فنی - حرفه ای و صنایع داخلی، کاهش شکاف درآمدی میان اجتماعات شهری و روستایی، حفظ محیط زیست، مدیریت منابع آب، پیشگیری از بلایای طبیعی عناوین پروژه ها یی که تا به حال انجام شده عبارتند: از ساخت و تجهیز جایگاه پرورش مرغ برای زنان روستایی استان قزوین، ساخت و تجهیز کارگاه اشتغال چند منظوره برای زنان روستایی استان زنجان، ساخت و تجهیز کارگاه فرآوری و بسته بندی محصولات کشاورزی برای زنان روستایی استان اردبیل، ساخت و تجهیز کارگاه فرآوری و بسته بندی محصولات کشاورزی برای زنان روستایی استان گیلان، ساخت و تجهیز جایگاه پرورش گاو شیری برای زنان روستایی استان کرمانشاه، ساخت و تجهیز جایگاه پرورش گاو شیری برای زنان روستایی استان لرستان، ساخت و تجهیز جایگاه پرورش طیور برای زنان روستایی استان ایلام، ساخت کارگاه تولید صنایع چرمی برای زنان روستایی استان همدان، ساخت کارگاه فرآوری و تولید داروهای گیاهی و عرقیات گیاهی برای زنان روستایی استان تهران، ساخت کارگاه فرآوری و بسته بندی محصولات کشاورزی برای زنان روستایی استان کرمان، ساخت و تجهیز جایگاه پرورش مرغ تخم گذار برای زنان روستایی استان یزد، احداث و تجهیز جایگاه پرورش بوقلمون جیرفت، ساخت و تجهیز کارگاه فرآوری و بسته بندی زعفران خراسان رضوی، ساخت و تجهیز کارگاه فرآوری و بسته بندی محصولات کشاورزی کهگیلویه و بویراحمد، احداث و تجهیز کارگاه فرآوری و تولید عرقیات گیاهی آذربایجان شرقی

تشکل های زنان روستایی هم می توانند تشکل هایی محلی و خود جوش باشد که ممکن است به صورت غیر دولتی اداره شود و هم می تواند در غالب طرح ها و پروژه ها یی باشد که سازمان های دولتی حمایت کننده آن است و در تمام مراحل اجرا و اعتبارات شرکت فعال دارد، میزان مشارکت زنان روستایی را در تولید و اقتصاد کشور سازماندهی و برنامه ریزی کند. همانطور که عنوان می شود یکی از اساسی ترین عوامل توسعه روستایی، توانمند سازی و بهبود کارکرد زنان در زمینه مدیریت، تصمیم گیری و اجرا در محیط خانواده و جامعه است. (مافی و سوی، 1383). با توجه به مبلغ 1,051,055 دلار که کشور ژاپن برای زنان روستایی در ایران سرمایه گذاری کرده ایا در توانمند سازی زنان روستایی تاثیری داشته است؟

3- اهمیت و ضرورت تحقیق

باید بدانیم که زنان نیمی از پیکره هر جامعه اند و جامعه ای که بخواهد نسلی بارور و پویا در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تربیت کند طبعاً نیازمند نیروی عظیم زنان خواهد بود. با بکارگیری توانایی ها و خلاقیت های زنان در امور مختلف می توانیم حافظ عدالت اجتماعی باشیم و در تخصیص منابع و توزیع منافع توسعه توازن بهتری برقرار کنیم. همچنین ارزش کار زنان روستایی چه در کشور های توسعه یافته و چه در حال توسعه همواره از بعد تاریخی مورد غفلت قرار گرفته است. در این راستا فعالیت هایی که از سوی زنان روستایی در کشاورزی معیشتی، بازار های کار محلی و مزارع و همچنین در خانه داری انجام می گیرد، در اندازه گیری فعالیت های اقتصادی کشور ها نادیده گرفته می شود. به طور کلی بررسیهای به عمل آمده نشان می دهد که روزانه زنان در کشور های در حال توسعه به طور معمول بین 15 تا 16 ساعت است. زنان روستایی، بخش عظیمی از نیروی کار کشاورزی جهان را تشکیل می دهند. سهم این گروه در فعالیت های کشاورزی در کشور های رو به توسعه به مراتب بیشتر از سایر کشور هاست (UNESCO, 2004).

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

جمعیت زنان روستایی در ایران حدود 12 میلیون نفر است و طبق آمار موجود حدود 42 درصد از جمعیت زنان روستایی در رده سنی جوانان 15-24 سال که همچنین 13/11 درصد در گروه سنی میان سال و بالاخره 9/4 درصد در گروه سنی 65 سال و بیشتر قرار دارند (شفعی، 1380)

به طور کلی تشکل های مربوط به زنان، اهداف و برنامه های خاصی را دنبال می کنند. این اهداف را می توان بدین شرح مطرح و عنوان کرد، تلاش برای برقراری تساوی حقوق بین زنان و مردان، کسب تجربیات و اطلاعات تخصصی در زمینه حقوق زنان، (احمدیان، 1378). دفتر امور زنان روستایی وابسته به وزارت جهاد کشاورزی است براساس اهداف و ماموریت های محوله در پنج گروه " بررسی و تدوین برنامه های رهبردی"، " حمایت و توانمند سازی تشکل های زنان"، " سنجش و ارزیابی"، " حمایت های حقوقی و اجتماعی" و " طرح های ویژه" تشکیل شده است (مافی و موسوی، 1383).

به دنبال وقوع زلزله شدید سال 1381 در استان های قزوین، همدان و زنجان و آسیب دیدن و بی خانمان شدن جمع زیادی از روستاییان به ویژه زنان و دختران روستایی، نماینده سفارت ژاپن و دفتر امور زنان روستایی وزارت جهاد کشاورزی از این مناطق بازدید نمودند و همکاری های مشترک با هماهنگی امور بین الملل به منظور حمایت اقتصادی از زنان و دختران روستایی آسیب دیده از زلزله از طریق اجرای پروژه های کشاورزی و دامی و کمک به درآمد خانوار آغاز گردید. اعتبارات اهدایی ژاپن برای این پروژه ها از حدود 35,000 دلار آغاز و در حال حاضر تا 100,000 دلار برای تامین هزینه های ساختمان، تجهیزات و تاسیسات پروژه های پیشنهادی (2 پروژه در سال) پرداخت می شود. دفتر امور زنان روستایی با استفاده از این اعتبارات تا پایان سال 1391 جمعا 15 پروژه در 15 استان کشور با اعتباری معادل 1,055,051 دلار اجرا نموده و حدود 1000 بهره بردار روستایی را تحت پوشش قرار داده است. و برای سال 92 هم دو پروژه در حال انعقاد دارد. این پروژه ها در توسعه اجتماعی - اقتصادی خانوارهای روستایی به ویژه کاهش فقر، جلوگیری از مهاجرت شهری، ایجاد موقعیت های اشتغال و درآمد برای خانوارهای روستایی به ویژه زنان سرپرست خانوار و دختران خود سرپرست نقش بسزایی داشته است و موجبات رضایت بهره برداران را فراهم نموده اند. دفتر امور زنان روستایی و عشایری تنها مجموعه ای است که از طرف وزارت جهاد کشاورزی بر اساس تفاهم نامه وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران با سفارت ژاپن پروژه های GGP اجرا می نماید. پروژه های GGP در کشورهای آسیایی و آفریقایی که تعداد افراد زیر خط فقر در آن کشورها قابل ملاحظه است و همچنین پروژه های توسعه ای در آن کشورها به کندی انجام می گیرد حضور فعال و چشمگیر دارد و در تمامی کشورها زنان روستایی و خانوارهای کم درآمد و زنان سرپرست خانوار بد سرپرست و خود سرپرست در اولویت می باشد

توانمند سازی فرآیندی است که طی آن افراد برای غلبه بر موانع پیشرفت، فعالیت هایی انجام می دهند که باعث تسلط آنها در سرنوشت خود می شود. واژه توانمندسازی به مفهوم غلبه بر نابرابری های بنیادی است. توسعه اقتصادی هر جامعه ای بدون توجه به نقش موثر زنان در تولید و باز پروری امکانات امری دشوار است (سلحشور، 1382) مساله مرکزی توانمند سازی مسئله " فرآیند" آن می باشد. و برخاسته از منظر جنسیت و توسعه، و شاید ترکیب با رویکرد توسعه ای که راهکار " پایین به بالا" را ارزش و قدر می نهد، دانست. (جعفر زاده، 1380). تا زمانی که زنان در خارج از گردونه توسعه قرار داشته باشد، توسعه همچنان ناتوان باقی خواهد ماند. (ملک محمدی، حسینی نیا، 1378)

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

نگرش توسعه پایدار، زنان را در مرکز تعریف های توسعه قرار داده و توجه به جایگاه زن در توسعه را وارد مرحله جدیدی نموده است. برنامه های ویژه توسعه با در نظر گرفتن شرایط ایمنی برای زنان روستایی باید امکانات در آمدی این قشر فعال را در حالی که قشار و دشواری کار آنان را کاهش می دهد، بالا ببرد. برنامه های دیگر حمایتی باید نیاز های خاص زنان و دختران روستایی را در شرایطی همه سویه مورد نظر داشته باشد، تا زنان روستای قادر باشند ضمن رعایت مراقبت های بهداشتی، به امنیت غذایی و تغذیه ای خانوار کمک کنند. علاوه بر این نکات، تجدید نظر مستمر در سیاست های کشاورزی لذا به منظور پاسخگویی به نیازها و تعیین اولویت های احتیاجات زنان روستایی از ابزار های مشخص توسعه و فزونی تولیدات زراعی، انجام این تحقیق ضروری است.

4- اهداف تحقیق

1-4-1 هدف کلی: نقش کمکهای بین المللی GGP " کمک های بلا عوض برای پروژه های تاملتامین امنیت انسانی "

برتوانند سازی زنان روستایی در ایران

5- محدوده های تحقیق**5-1 محدوده موضوعی**

این تحقیق به لحاظ موضوعی و محتوایی در پی نقش کمکهای بین المللی GGP " کمک های بلا عوض برای پروژه های تامین امنیت انسانی " (اشتغالزایی زنان روستایی، افزایش درآمد و ارتقاء وضعیت معیشتی خانوار روستایی، مهارتهای فنی و تخصصی، بر شیوه تولید، در توسعه صنایع تبدیلی در روستا و کاهش ضایعات کشاورزی، تشکیل شرکتهای تعاونی، مدیریت منابع انسانی و تقسیم وظایف اعضاء گروه، بر توانایی ریسک پذیری و تصمیم گیری، بر توانایی برقراری ارتباط یا مهارت ارتباطی و رسیدن به یک اتفاق نظر در سرمایه گذاری اقتصادی، بر توانایی دریافت پشتیبانی و کمک های اقتصادی از خارج روستا) از نظر زنان روستایی در روند طرح تأثیر مثبت دارند

5-2- محدوده زمانی

این پژوهش در بازه زمانی سالهای 1392 تا 1393 انجام گرفته است.

محدودیت ها در واقع مسائل و مشکلاتی هستند که محقق در فرایند تحقیق با آنها مواجه می شود که از جمله محدودیت های این پژوهش می توان به موارد زیر اشاره کرد:

نبود سوابق تحقیقاتی پیرامون موضوع در سطح کشور

نبود دسترسی به پیشینه تحقیقاتی این موضوع در سطح بین الملل

7- تعاریف عملیاتی

" کمک های بلا عوض برای پروژه های تامین امنیت انسانی " GGP :

دولت ژاپن برنامه کمک های مالی خود را جهت اجرای پروژه های توسعه ای به منظور تامین نیازهای اساسی افراد در شرایط سخت تحت عنوان " کمک های بلا عوض برای پروژه های تامین امنیت انسانی " (GGP) در کشورهای در حال توسعه ارایه می دارد. این طرح از پروژه های پیشنهادی نهاد ها مانند تشکل های غیر دولتی (NGOs) و مقامات محلی حمایت می کند. برنامه GGP به واسطه حمایت های بی دریغ و به موقع از اجرای پروژه های توسعه ای برای افراد کف اجتماع (افراد بسیار فقیر) شهرت خوبی کسب نموده است.

توانمند سازی (Empowerment)::توانمند سازی فرآیندی است که طی آن افراد برای غلبه بر موانع پیشرفت ، فعالیت هایی انجام می دهند که باعث تسلط آنها در سرنوشت خود می شود . واژه توانمندسازی به مفهوم غلبه بر نابرابری های بنیادی است و شامل سه بخش :

توانمند سازی فردی:اعتماد به نفس ،احترام به خویشتن ،ریسک پذیری ،تصمیم گیری،اشتغالزایی ،استقلال مالی و مدیریت اقتصادی توانمند سازی جمعی: تشکیل گروهها یا تشکل هایی با یک هدف مشخص،مدیریت منابع انسانی ومالی گروه رکمک به توسعه جامعه بومی و محلی خویش،رسیدن به یک اتفاق نظر ، توانمند سازی در روابط نزدیک:توانایی مذاکره،توانایی برقراری ارتباط یا مهارت ارتباطی،توانایی دریافت پشتیبانی و کمک ، توانایی دفاع از خود و حقوق خود زنان روستایی (Rural women)شامل زنان روستایی که این اعتبارات را دریافت کرده اند و شامل زنان سرپرست خانوار، زنان بدسرپرست ، زنان کم درآمد و خود سرپرست روستایی می باشند

8-جنبه جدید بودن و نوآوری در تحقیق:

جدید بودن ان این است که تا به حال به غیر از کمکهای فائو هیچ کشوری برای ارتقاء وضعیت زنان روستایی در ایران سرمایه گذاری نکرده است و از طرفی با توجه به اینکه تا کنون حتی یک مقاله تحقیقاتی نیز از این فعالیت در ایران و خارج کشور چاپ نگردیده است که در ایران منحصر به فرد می باشد با توجه به سابقه ده ساله همکاری مشترک میان دفتر امور زنان روستایی و عشایری و سفارت ژاپن در قالب برنامه GGP " کمک های بلا عوض برای پروژه های تامین امنیت انسانی " و اجرای 15 پروژه نیمه صنعتی در دل روستاها برای تجمیع فعالیت های سستی زنان، تاکنون هیچ تحقیق جامعی از اثرات مثبت اجرای این پروژه ها بر بهبود معیشت روستایی روستاهای مورد نظر انجام نگرفته است.

9- پیشینه تحقیق

طالب زاده م، نجفی اصل:ز(1385) پیا مد اعتبارات خرد روستایی برتوانمند سازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار :نگاهی به نتایج طرح حضرت زینب کبری (س)در روستاهای بوئین زهرا دانشگاه مدیریت توسعه روستایی دانشگاه تهران که هدف عمده ان کاهش فقر و بیکاری و توزیع مناسب ثروت و درآمد به شمار می رود، و گروه های مختلف جامعه رادر نظر قرار می دهد، در راه رسیدن به توسعه ، باید همه افراد و حتی فقرا مشارکت داشته باشند .اما نکته درخور توجه آن است که چگونه فقرا می توانند در توسعه مشارکت کنند .این مسئله به ویژه در مورد زنان سرپرست خانوار روستایی ، که از امکانات اجتماعی محدودتری برخوردارند، بسیار قابل توجه است.

روش پژوهش : به روش پرسشنامه ای که 72 زن دریافت کننده تسهیلات انجام گرفت و نتایج نشان داد و مشخص شد که زنان سرپرست خانواری که اعتبارات دریافتی را صرف فعالیت تولیدی کرده اند، در مقایسه با زنانی که این تسهیلات را در موارد مصرفی به کار گرفته اند، کمتر بوده است .متأسفانه میانگین مقدار وام نیز در این گروه نسبت به گروهی که اعتبارات را صرف موارد مصرفی کرده اند، کمتر است فرصت های شغلی به منظور ایجاد در آمد و نیز توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار، این تسهیلات بیشتر جنبه حمایتی به خود گرفته است و لزوماً منجر به فعالیت مولد نمی شود و از این رو، بیشتر تقویت کننده بوده است تا توانمند کننده . از آنجا که میزان مبلغ تسهیلات بر نوع مصرف آن تأثیر دارد، به نظر می رسد با این مبالغ کوچک که حتی برای خرید یک رأس گاو شیری هم مناسب نیست ، نمی توان به افراد

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

فایده هرگونه امکانات اقتصادی برای ایجاد فعالیت تولیدی کمک کرد و ناگزیر این تسهیلات به مجراهای مصرفی کشیده می شوند. همچنین، صرفاً با پرداخت مبالغی به زنان سرپرست خانوار، نمی توان در توانمندسازی آنها چندان موفق بود. محمدی ب. (1386) بررسی عوامل موثر بر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار تحت کنترل بهزیستی شهرستان قزوین دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

هدف: شناخت عوامل بادرانده موثر بر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار می باشد
روش پژوهش: بروی 104 نفر از زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی قزوین انجام گرفت از روش تکمیل پرسشنامه استفاده گردید.

نتایج: نتایج نشان داد که روابطه معناداری بین عوامل فردی و خانوادگی، اجتماعی و میزان بهره مندی از خدمات اقتصادی بهزیستی، زنان سرپرست خانوار وجود دارد و همچنین از نتایج به دست آمده مشاهده شد که در این تحقیق رابطه معناداری بین عوامل اقتصادی در نظر گرفته شده و توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار وجود ندارد. قلی پور، آ.، رحیمیان، آ. (1388) رابطه عوامل اقتصادی، فرهنگی و آموزشی با توانمندسازی زنان سرپرست خانوار رساله دکتری دانشگاه تهران - دانشگاه مدیریت دولتی

هدف: عوامل اثرگذار بر توانمند شدن زنان سرپرست خانوار شناسایی شده و راهنمای مسئولان در بهبود کیفیت زندگی و شهروندی آنها باشد.

روش: روش انجام تحقیق به صورت پیمایشی بوده و نمونه آماری شامل زنان سرپرست خانواری است که با شهرداری تهران، کمیته امداد و سازمان بهزیستی در شهرهای کرج و تهران در تعامل بوده اند و 240 پرسشنامه توسط آنان تکمیل شده است. یافته ها نشان دهنده آن است که آموزش و طرحهای خوداشتغالی موجب بروز احساس توانمندی در زنان سرپرست خانوار میشود.

نتایج: زنان سرپرست خانوار به دلیل داشتن نقشهای متعدد فرصت آموزش ندارند و معمولاً درمقایسه با دیگر زنان از تحصیلات کمتری برخوردارند از این رو آموزش تأثیر مثبتی بر خانواده آنها دارد. همچنین اغلب، بزرگترین مشکل زنان سرپرست خانوار مشکل اقتصادی است از این رو هر اقدامی برای کاهش این مشکل مفید خواهد بود.

کلاتری، خ.، شعبانعلی، فمی، ح.، سروش مهر. ه. (1389) بررسی عوامل تسهیل کننده و بازدارنده توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی (مطالعه موردی شهرستان همدان) دانشگاه تهران دانشکده اقتصاد و توسعه

این تحقیق از نوع کاربردی و روش تحقیق آن پیمایشی است که در آن با استفاده از نمونه گیری تصادفی تعداد 256 نفر از زنان روستایی همدان انتخاب شدند ابزار تحقیق پرسشنامه است عوامل تسهیل کننده توانمندی اقتصادی با استفاده از روش تحلیل عاملی در پنج عامل و عوامل بازدارنده در چهار عامل دسته بندی گردید نتایج نشان داد که مهم ترین عامل سه عامل (مشارکت اقتصادی، انسجام خانوادگی، و آگاهی اجتماعی) است. و مهم ترین مانع تأثیر گذار چهار مولفه (فردی، روانشناختی، مشارکت اقتصادی، زیرساختهای اجتماعی - نهادی) است.

رضایی قادی، خ. (1388) شاخص های توانمندسازی زنان سرپرست خانوار (کمیته امداد امام خمینی شهرستان اسلامشهر) دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز روش پژوهش میدانی بر اساس با استفاده از فرمول نمونه گیری کوکران برآورد شدند نمونه گیری تصادفی ساده نزدیک به 150 نفر زنان سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی از طریق پرسشنامه جمع

اوری شد مطالعه ی رویکردهای مربوط به توانمندسازی نشان داد که توانمندسازی فرآیند چند جانبه است و محدود به بعد یا زمینه ی خاص نمی شود بلکه معرف پیشرفت از یک موقعیت نابرابری جنسیتی به موقعیت برابری (جنسیتی) است. این فرآیند از سطح فردی (احساس ذهنی و توان عینی برای انجام امور) شروع می شود و تا سطوح اجتماعی (توان مشارکت در فعالیت گروهی و جمعی)، سیاسی (کنترل بر تصمیمات سیاسی)، اقتصادی (توان کنترل تصمیم گیری های اقتصادی) و نهادی (به چالش کشیدن نهاد ها و ساختارهای نابرابر موجود) را در بر می گیرد.

با الهام از چهارچوب مفهومی فقر و توانمندسازی، این مقاله جنبه های مختلف توانمندی زنان سرپرست خانوار را با استفاده از روش پژوهش میدانی در اسلامشهر مورد مطالعه قرار داد و مبتنی بر این فرض بود که مفهوم فقر نزد زنان سرپرست خانوار به مراتب وسیع تر از فقر اقتصادی است و ابعاد روانی، اجتماعی و فرهنگی را در بر می گیرد.

مطالعه ی ویژگی های اقتصادی و اجتماعی زنان مورد مطالعه نشان داد که اکثریت آنان دسترسی اندک به آموزش، اشتغال و مهارت های حرفه ای دارند. این عوامل به همراه وابستگی زیاد زنان سرپرست خانوار به شوهرانشان برای تأمین زندگی، حتی قبل از برعهده گرفتن مسئولیت مدیریت خانواده، در کنار ایفا نقش مادری، توانایی آنان را برای کاهش فقر و رهایی از شرایط نیازمندی کاهش داده است. هرچند یافته های فوق این ایده را مورد تأیید قرار داد که زنان سرپرست خانوار به این خاطر فقیرند که دارای تحصیلات و مهارت کافی نیستند؛ به فرصتهای اندک برای اشتغال دسترسی دارند و در نتیجه از دستیابی به درآمد کافی محرومند؛ ولی مطالعه ی دقیق تر نشان داد که آنان از توانمندی روانی و اجتماعی چندان بالایی نیز برخوردار نمی باشند.

برخلاف انتظار، یافته های پژوهش، بیش از 50 درصد زنان مورد مطالعه را به لحاظ شاخص توانمندسازی (کل) در سطح پایین نشان داد. هرچند این گرایش تا حدی در بین سطوح سه گانه توانمندسازی صادق است. با این وجود تفاوت هایی در میزان توانمندی (هرچند در سطح پایین) در ابعاد مختلف مشاهده گردید. اگر نسبت های مربوط به گزینه های بالا و پایین را بخواهیم به عنوان مبنای ارزیابی قرار دهیم، از بین ابعاد توانمندسازی، بالاترین میزان در بعد روانی مشاهده گردید که حدود 37 درصد پاسخگویان به لحاظ توانمندی در سطح پایین بودند.

تحلیل رابطه ی بین ویژگی های اقتصادی و اجتماعی پاسخگویان و توانمندی آنان این دیدگاه را تقویت کرد که عاملیت یکی از عوامل تأثیرگذار در فرآیند توانمندسازی زنان مورد مطالعه بوده است. به عبارتی آنهایی که دارای قابلیتهایی بودند بیش از بقیه به فرآیند توانمندسازی وارد شدند.

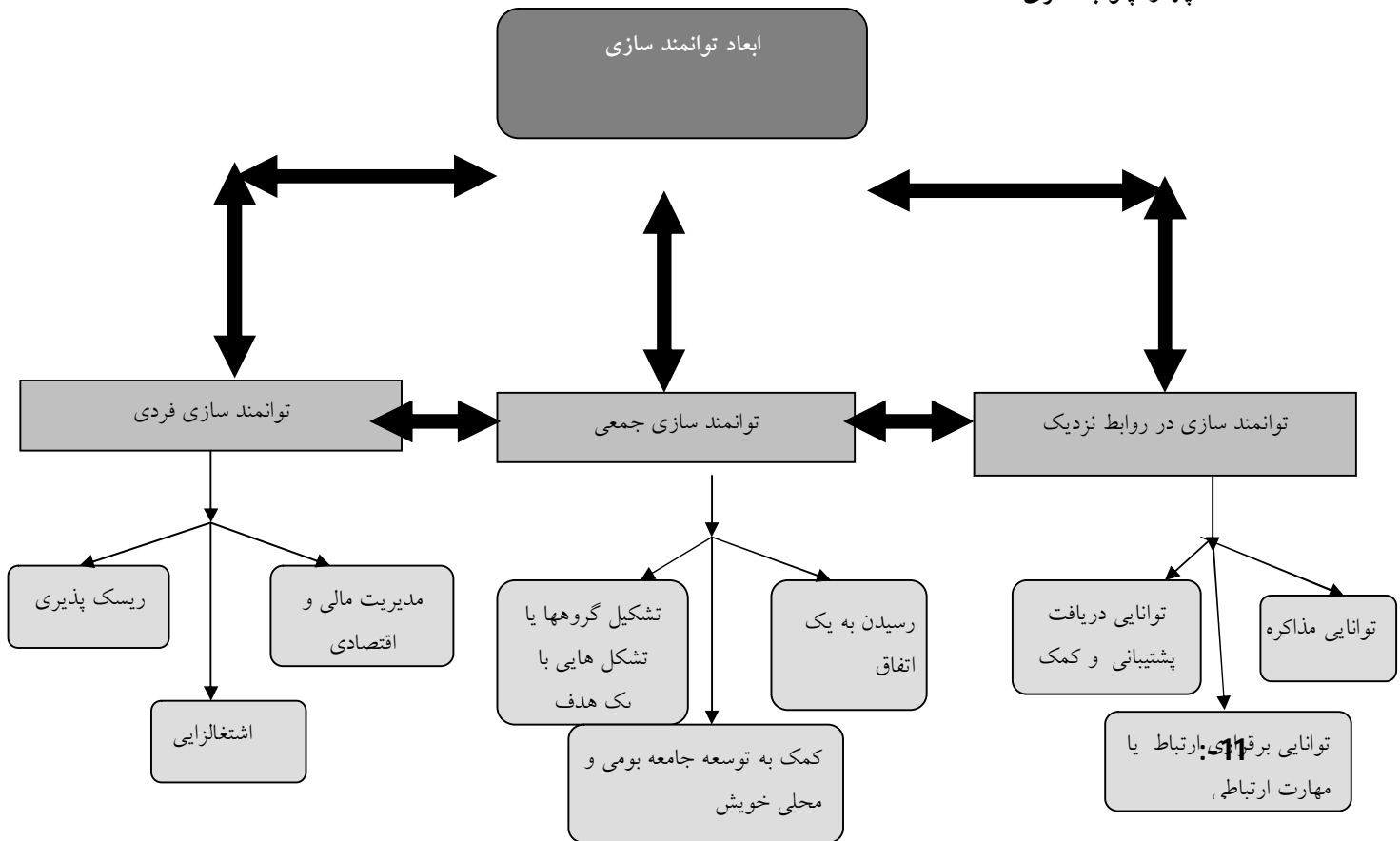
یافته های بالا در خصوص سطح پایین قابلیت های فردی و میزان توانمندی نه چندان قابل توجه افراد مورد مطالعه، از یک سو معرف فقر گسترده ی آنان است از سوی دیگر معرف این مسئله می باشد که برنامه های حمایتی اعمال شده برای این گروه از زنان چندان توفیقی در رهایی آن ها از فقر و شرایط نیازمندی نداشته است مطالعه ی تأثیر خدمات کمیته امداد نشان داد که این خدمات آن جا که به توانمندی (روانی و اقتصادی)، هر چند گروه اندکی، انجامیده؛ فقط به توانمندسازی آن دسته از زنانی که از خدمات خوداشتغالی و خدمات آموزشی استفاده نموده اند منجر شده است و بقیه زنان که از سایر خدمات مالی کمیته امداد به صورت مستمری و مساعدت های موردی استفاده نموده اند؛ در هیچ زمینه ای توانمند نشده اند و خدمات کمیته امداد برای آنان جنبه کمک رسانی داشته است و در بهترین حالت فقط بخش قابل اغماضی از نیازهای اساسی آنان را بر طرف نموده و به خودکفایی آنان چندان توجه ای نداشته است.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

در عین حال، این خدمات در مورد توانمندی اجتماعی زنان مورد مطالعه چندان تأثیری نداشته است. در پاسخ به این که چرا میزان توانمندی افراد مورد مطالعه پایین تر است و این که چرا خدمات حمایتی چندان در ارتقای توانمندسازی زنان مورد مطالعه، تأثیری نداشتند؛ نخست بایستی به فقر قابلیت به ویژه به نابرابری دسترسی به منابع و همین طور به بی سوادی، کم سواد و در نتیجه پایین بودن سطح آگاهی اکثر زنان سرپرست خانوار مورد مطالعه نسبت به فعالیتهای اجتماعی و نحوه مشارکت در این فعالیت ها اشاره کرد که چندان زمینه ی مساعدی را برای توانمندی آنان به ویژه در بعد اجتماعی فراهم نکرده است.

دوم به حیطة ی فراگیری و پوشش خدمات حمایتی و کمیت خدمات ارایه شده اشاره نمود . بدین معنی که این گونه نبوده که افراد تحت پوشش را از شرایط نیازمندی رهایی دهد ، بلکه مقدار اندک و پوشش محدود خدمات برای افراد نیازمند غالباً باعث استمرار نیازمندی و وابستگی به خدمات حمایتی شده است . در کنار این عوامل بایستی به محدودیت های فرهنگی بر سر راه فعالیت های اجتماعی زنان وهم چنین به نگرش موجود در ارایه خدمات حمایتی به زنان تحت پوشش اشاره نمود که غالباً زنان را موجوداتی منفعل، ناتوان و وابسته فرض می کند که بایستی پیوسته مورد حمایت قرار گیرند با توجه به مباحث فوق و با عنایت به ضریب تعیین در مدل تبیینی رگرسیون چند متغیره میتوان گفت که توانمندی زنان سرپرست خانوار از عوامل وسیع تری تأثیر می پذیرند که در این بین عوامل ساختاری و توانمندی های فردی زنان نقش اساسی را بازی می کنند که موجبات نهادینه شدن نابرابری ها در فرصت ها را فراهم می کنند.

10- چهار چوب نظری :

نتایج :

میزان مبلغ تسهیلات بر نوع مصرف آن تأثیر دارد، به نظر می رسد با مبالغ کوچک که حتی برای خرید یک گاو شیری هم مناسب نیست ، نمی توان به افراد فاقد هرگونه امکانات اقتصادی برای ایجاد فعالیت تولیدی کمک کرد و ناگزیر این تسهیلات به مجراهای مصرفی کشیده می شوند. همچنین، صرفاً با پرداخت مبالغی به زنان سرپرست خانوار، نمی توان در توانمندسازی آنها چندان موفق بود

روابطه معناداری بین عوامل فردی و خانوادگی، اجتماعی و میزان بهره مندی از خدمات اقتصادی بهزیستی، زنان سرپرست خانوار وجود دارد

رابطه معناداری بین عوامل اقتصادی در نظر گرفته شده و توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار وجود ندارد. زنان سرپرست خانوار به دلیل داشتن نقشهای متعدد فرصت آموزش ندارند و معمولاً درمقایسه با دیگر زنان از تحصیلات کمتری برخوردارند از این رو آموزش تأثیر مثبتی بر خانواده آنها دارد. همچنین اغلب، بزرگترین مشکل زنان سرپرست خانوار مشکل اقتصادی است از این رو هر اقدامی برای کاهش این مشکل مفید خواهد بود. عوامل تسهیل کننده توانمندی اقتصادی در پنج عامل و عوامل بازدارنده در چهار عامل دسته بندی گردید نتایج نشان داد که مهم ترین عامل سه عامل (مشارکت اقتصادی، انسجام خانوادگی، و آگاهی اجتماعی) است. و مهم ترین مانع تأثیر گذار چهار مولفه (فردی، روانشناختی، مشارکت اقتصادی، زیر ساختهای اجتماعی - نهادی) است.

زنان سرپرست خانوار به این خاطر فقیرند که دارای تحصیلات و مهارت کافی نیستند؛ به فرصتهای اندک برای اشتغال دسترسی دارند و در نتیجه از دستیابی به درآمد کافی محرومند؛

مطالعه ی دقیق تر نشان داد که آنان از توانمندی روانی و اجتماعی چندان بالایی نیز برخوردار نمی باشند.

بالا ترین میزان در بعد روانی مشاهده گردید که حدود 37 درصد پاسخگویان به لحاظ توانمندی در سطح پایین بودند. سطح پایین قابلیت های فردی و میزان توانمندی نه چندان قابل توجه افراد مورد مطالعه، از یک سو معرف فقر گسترده ی آنان است از سوی دیگر معرف این مسئله می باشد که برنامه های حمایتی اعمال شده برای این گروه از زنان چندان توفیقی در رهایی آنها از فقر و شرایط نیازمندی نداشته است.

بی سواد، کم سواد و در نتیجه پایین بودن سطح آگاهی اکثر زنان سرپرست خانوار مورد مطالعه نسبت به فعالیتهای اجتماعی و نحوه مشارکت در این فعالیت ها اشاره کرد که چندان زمینه ی مساعدی را برای توانمندی آنان به ویژه در بعد اجتماعی فراهم نکرده است.

به محدودیت های فرهنگی بر سر راه فعالیت های اجتماعی زنان وهم چنین به نگرش موجود در ارایه خدمات حمایتی به زنان تحت پوشش اشاره نمود که غالباً زنان را موجوداتی منفعل، ناتوان و وابسته فرض می کند که بایستی پیوسته مورد حمایت قرار گیرند

خدمات کمیته امداد توانمندسازی آن دسته از زنانی که از خدمات خوداشتغالی و خدمات آموزشی استفاده نموده اند منجر شده است و بقیه زنان که از سایر خدمات مالی کمیته امداد به صورت مستمری و مساعدت های موردی استفاده نموده اند؛ در هیچ زمینه ای توانمند نشده اند و خدمات کمیته امداد برای آنان جنبه کمک رسانی داشته است و در بهترین حالت فقط بخش قابل اغماضی از نیازهای اساسی آنان را بر طرف نموده و به خودکفایی آنان چندان توجه ای نداشته است.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

توانمندی زنان سرپرست خانوار از عوامل وسیع تری تأثیر می پذیرند که در این بین عوامل ساختاری و توانمندی های فردی زنان نقش اساسی را بازی می کنند که موجبات نهادینه شدن نابرابری ها در فرصت ها را فراهم می کنند.

منابع :

کیمیائی، سیدعلی (1387). بررسی نقش آموزشهای غیررسمی در توانمندسازی آموزشی _ روانی زنان سرپرست خانوار کمیته امداد امام خمینی (ره) . خلاصه مقالات سمینار آموزشهای غیررسمی، دانشگاه فردوسی مشهد.

مستندات برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (84_ 1379)، جلد اول، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، مرکز مدارک اقتصادی_ اجتماعی، تهران.

مولا، علیرضا (2000) الگوی توانمندسازی براساس آموزش و حمایت والدین ایرانی از سال 2000 تا 1998، کانادا.

طباطبایی، شهناز و حسینیان، سیمین (1383) بررسی تأثیر آموزش آگاه سازی (فردی و شغلی) بر عزت نفس زنان سرپرست خانوار "کانون مهر" به منظور آماده سازی آنان برای ورود به بازار کار، تهران، ماهنامه ی کار و جامعه، شماره 56، دی 1383، مؤسسه ی کار و تأمین اجتماعی ..

مؤسسه مطالعات و تحقیقات زنان (1386) گزارش عملکرد سال 85-84-1383، مؤسسه مطالعات و تحقیقات زنان، روابط عمومی مؤسسه.

ازکیا، مصطفی و علی ایمانی (1384) نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی و ایجاد اشتغال زندانیان آزاد شده، در مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد روستایی و فقر زدایی بانک کشاورزی، تهران :مرکز تحقیقات اقتصادی.

امین پور، میعاد (1381) تجربیات موفق برخی از کشورها در مورد شیوه های توانمندسازی مالی زنان روستایی، در .مجموعه مقالات (همایش اعتبارات خرد زنان روستایی، تهران :وزارت جهاد کشاورزی) دفتر امور زنان روستایی، ج

1 بخشوده، محمد و حبیب الله اسلامی (1384) نقش بانک کشاورزی در کاهش فقر با تأکید بر اعتبارات خرد، در مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد، تهران :دانشگاه تربیت مدرس.

حسن زاده، علی و صالح قویدل (1384) چالش های تأمین مالی خرد روستایی در ایران مقایسه تطبیقی .صندوق های قرض الحسنه روستایی و گرامین بانک، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال سیزدهم، شماره 49

خانی، فضیله (1381) اعتبارات خرد برای زنان روستایی (ضرورت ها و موانع)، در مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی، تهران :وزارت جهاد کشاورزی (دفتر امور زنان روستایی)ج، 1

.خزاعی، علی (1387) صندوق مشارکت زنان روستایی، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال هفتم، شماره 26

دیهیم، حمید و معصومه وهابی (1382) دست یابی زنان به اعتبارات نظام بانکی، پژوهش زنان، دوره 1، سال 1، شماره 7

رود افشان، ناهید (1384) تأثیر جهانی شدن بر توانمندسازی زنان (دانشجویان دختر دانشگاه های دولتی شهر) 1383، پایان نامه

کارشناسی ارشد مطالعات زنان، دانشگاه تربیت مدرس - تهران شاغل به تحصیل 1384

شادلو، شیده (1380) نقش فرهنگ در متعال ساختن نگرش های جنسیتی برای توانمندسازی زنان با تأکید بر اسناد بی نالمللی، در مجموعه مقالات همایش توانمندسازی زنان، تهران :مرکز امور مشارکت زنان، ج 1

شادی طلب، ژاله و همکاران (1384) فقر درآمدی فقط یک جنبه از فقر زنان سرپرست خانوار، فصل نامه .علمی پژوهشی رفاه

اجتماعی، سال چهارم، شماره 17

شادی طلب ژاله (1381) بانک زنان روستایی حصارین، تجربه نو در ایران، در مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی، تهران :وزارت جهاد کشاورزی (دفتر امور زنان روستایی)، ج

L. Peisakhin and P. Pinto, "Is transparency an effective anti-corruption strategy?", *Regulation & Governance*, vol. 4, No. 3 (2010), pp. 261–280.

www.mofa.go.jp

<http://www.sernam.cl/pmg/index.php>

Malhatra. s. R. schuler and C. Boender (2002) Measuring womens empowerment as a variable in International Development. <http://sitere.sources.Worldbank.Org>

Ugbomeh. M.M.George (2001) Women Empowerment in Agricultural Education. for Sustainable Rural Development , Oxford University Press and Community Development Joutnal , vol.36 No.4,pp: 289-302

World bank (2003) Poverty in Iran: Trends and Structure , 1986-1998,Report No. 24414